

Dinu Lipatti

FANTAISIE

Dinu Lipatti

pentru pian solo / *pour piano solo*

O. 8 - B.26

Ediție critică de / *Édition critique par*
Constantin Ionescu-Vovu

Prefață de / *Préface par*
Grigore Bărgăuanu

GRAFOART

CUPRINS

SOMMAIRE

Prefață - Grigore Bărgăuanu	4
<i>Préface</i> - Grigore Bărgăuanu	7
Cuvânt înainte - Constantin Ionescu-Vovu	12
<i>Avant-propos</i> - <u>Foreword</u> - Constantin Ionescu-Vovu	13
Pagini manuscrise în facsimil / <i>Manuscripts en fac-similé</i>	14

FANTAISIE

pentru piano solo / *pour piano solo*

Ière partie - 1.	18
2.	23
3.	34
IIème partie - 4.	48
5.	52

Notă de editare - Constantin Ionescu-Vovu	72
<i>Note sur la révision</i> - Constantin Ionescu-Vovu	74
<u>Editor's notes</u> - Constantin Ionescu-Vovu	75
Lista compozițiilor lui Dinu Lipatti / <i>Les compositions de Dinu Lipatti</i>	76

PREFAȚĂ

Dinu Lipatti - O viață închinată muzicii

Dinu Lipatti s-a născut la București, la 19 martie 1917, în acest an tulbure al războiului, sub ocupația germană. Aducător de pace și speranță, copilul va fi înconjurat de o mare afecțiune și atmosfera artistică de lungă tradiție a familiei îi va permite să-și dezvolte de timpuriu aptitudinile sale muzicale excepționale. Părinții, buni muzicieni amatori, tatăl violonist, mama pianistă, decid să-l consacre muzicii. La 8 ani, după primele noțiuni căpătate în familie, micul Dinu este încredințat profesorului Mihail Jora, eminentă personalitate, pentru a începe o serioasă și metodică educație muzicală.

Dinu studiază pianul, solfegiul și armonia. După trei ani, având deja nivelul cerut la Conservatorul din București – „Academia de Muzică și Artă Dramatică” – este admis în clasa renumitei profesoare Florica Musicescu. Continuă lecțiile cu Maestrul Jora, abordând de data aceasta și compoziția. Progresele tânărului elev sunt rapide. Își termină în mod strălucit studiile în 1932, după numai patru ani și, la audiția laureaților Academiei, interpretează *Concertul în mi minor* de Chopin. Dar cariera de concertist a lui Dinu Lipatti va fi inaugurată în anul următor, cu *Concertul în mi bemol major* de Liszt, acompaniat de orchestra Filarmonicii din București, sub bagheta lui Alfred Alessandrescu.

În același an, 1933, tânărul de 16 ani participă la Concursul internațional de pian de la Viena și obține Premiul II. Cu această ocazie, Alfred Cortot, membru în juriu, a remarcat cu entuziasm talentul pianistului român, considerând că ar fi meritat „de departe” Premiul I, și i-a propus să vină în Franța pentru a-și perfecționa studiile. În același timp, Lipatti se manifestă și în calitate de compozitor, obținând trei recompense succesive la *Concursul de compoziție George Enescu*: Mențiunea I cu *Sonata pentru pian solo* (1932), Premiul II cu *Sonatina pentru vioară și pian* (1933) și Premiul I pentru suita simfonică *Șătrarii* (1934). Această ultimă distincție consacră artistul și în acest domeniu care îi este foarte drag și care a constituit o permanentă preocupare pe tot parcursul vieții sale.

Anul 1934 reprezintă începutul unei noi etape în viața lui Lipatti: studiile sale la Paris. Pleacă împreună cu mama și cu fratele său mai mic. La Școala Normală de Muzică este întâmpinat de Cortot și de asistenta sa Yvonne Lefébure, apoi se înscrie la clasa de compoziție a lui Paul Dukas. Primii săi profesori parizieni își dau seama de la început că au de-a face nu cu un elev, ci cu un artist deja format, căruia trebuie să-i pună în valoare toate calitățile. Elogiile excepționale pe care le primea adolescentul Lipatti reprezentau, însă, în același timp, un elogiu adus pedagogiei muzicale românești, după ce, pe plan componistic și interpretativ, România se remarcase deja cu artiști de prestigiu, în frunte cu George Enescu. Fără a diminua importanța influențelor profunde căpătate de el în contactul cu marile personalități artistice franceze și occidentale, în general, putem afirma că baza meșteșugului său, atât pianistic, cât și componistic, era rezultatul școlii românești. O abundentă corespondență cu profesorii din țară ne permite să urmărim evoluția artistică a acestui talent ieșit din comun, precum și ambianța artistică atât de bogată a epocii. Dar profesorul francez care va avea cea mai mare influență asupra lui Lipatti va fi Nadia Boulanger. După dispariția lui Dukas, ea va fi cea care va declanșa tot potențialul său afectiv și artistic, care îl va plasa rapid printre cei mai mari artiști ai vremii.

încununat de un mare succes. Olandezii îi propun să se stabilească definitiv la ei și îi trimit un vagon special amenajat pentru voiaj! Urmează alte remarcabile reușite în Elveția și în Franța. Cronicile muzicale elogioase abundă. Jurnalistul francez Pierre Guiton, de pildă, își întitulează cronică sa despre Lipatti: „Am ascultat pe Frederic Chopin interpretându-și *Sonata în si minor*”!

La Geneva, un grup de prieteni îi oferă un superb pian de concert Steinway. La numele amicilor și colaboratorilor deja citați ar trebui să adăugăm o listă enormă : Clara Haskil, de care îl leagă o mișcătoare prietenie artistică și o lungă corespondență începută în timpul studiilor în Franța, Edwin Fischer, Wilhelm Backhaus, Antonio Janigro, Herbert von Karajan, Paul Hindemith, Charles Münch, Yehudi Menuhin, Arthur Schnabel, Walter Gieseking, André Marescotti... fără a uita pe mult adorata sa profesoară Nadia Boulanger, sau pe doctorul Henri Dubois-Ferrière, inițiatorul fundației create în 1970 pentru lupta contra maladiilor de sânge, care poartă numele său asociat cu cel al lui Lipatti...

Cum sănătatea sa devine din ce în ce mai precară, la Conservator i se sugerează colaborarea unui asistent – Louis Hiltbrand, un tânăr coleg, admirabil profesor. Lipatti îl acceptă cu toată bunăvoința. Ulterior, în 1949, Lipatti decide să renunțe la propria sa activitate didactică. Buletinul Conservatorului anunță cu un infinit regret demisia „acestui eminent profesor și artist, unul dintre cei mai mari din epoca noastră”.

Activitatea de concert, însă, nu se oprește. Și nimeni, în afară de soția sa sau de prietenii foarte apropiați, nu-și dă seama exact de amploarea tragediei care se desfășoară în fața ascultătorilor, uimiți de perfecțiunea artistică și prezența umană a lui Lipatti.

Între crize, transfuzii și tratamentul atât de obositor cu raze X, el lucrează și își modifică tehnica în funcție de dificultățile provocate de inflamarea ganglionilor. Brațul stâng devine mai gros și fiecare mișcare dureroasă. Acum, Dinu Lipatti își cunoaște maladia: limfogranulomatoză malignă (boala lui Hodgkin) și de asemenea șansele minime de vindecare, dar nu se descurajează. Își păstrează chiar umorul și își încurajează mult familia din țară. Dacă nu are posibilitatea de a cânta, compune, chiar în pat. După *Melodiile* pe texte de poeți francezi și *Dansurile românești* transcrise pentru pian și orchestră, termină *Aubade pentru suflători*, ultima sa compoziție.

În acest moment, repertoriul permanent al lui Dinu Lipatti conținea șaisprezece concerte - de la Bach la Bartók - și șase programe diferite de recital. În realitate, repertoriul său era mult mai mare. Lipatti ajunsese la o uimitoare cunoaștere a literaturii pianului, dar idealul său de perfecțiune era atât de înalt, încât numai o mică parte era considerată asimilată... Dacă ar fi cedat facilității, atât de obișnuită în epoca noastră, ar fi putut prezenta în orice moment integrala preludiilor și fugilor de Bach, a mazurcilor și studiilor de Chopin sau de Debussy și chiar a sonatelor de Beethoven etc., pe care le putea, de asemenea, transpune instantaneu în orice tonalitate, după mărturiile elevilor săi!

Anul 1950 îl găsește epuizat, dar relativ restabilit, după câteva luni de tratament și un lung sejur la munte, la Montana, în Elveția. Revine, în fine, la Geneva și poate să cânte din nou la Victoria Hall *Concertul* de Schumann, cu Ansermet și orchestra Suisse Romande. Entuziasmul publicului și al presei este indescritibil, la Geneva, la Zürich (*Concertul în mi minor* de Chopin), la Berna (recital) etc.

Vara acestui an aduce o mare speranță: cortizonul fusese descoperit și Lipatti își regăsește în mod miraculos forțele. Prevenit de doctorul Dubois-Ferrière, Walter Legge sosește în grabă la Geneva, cu autocarul casei de discuri Columbia și mai mulți tehnicieni, pentru a realiza înregistrările amânate de nenumărate ori. De la 2 la 12 iulie Lipatti imprimă pe disc cea mai mare parte a testamentului său artistic: Bach, Mozart, Chopin, cu un extraordinar entuziasm și o forță incredibilă. Era atât de bucuros! Și ce efort! Ar trebui să cităm impresionantele amintiri ale lui Walter Legge...

Printre piesele înregistrate în acest moment, cea mai emoționantă rămâne coralul *Jesus bleibet meine Freude* de J.S.Bach, bisul său preferat, care i-a marcat existența, urmându-l peste tot, ca un patetic leitmotiv. Se știe de câte ori pianistul a încercat să-l înregistreze, înainte de a consimți publicarea ultimei versiuni.

În mijlocul micului parc de la Chêne-Bourg, la marginea Genevei, într-o vilă oferită de prieteni, pe locul actualului cartier *Parc Dinu Lipatti*, Dinu își continuă activitatea, cuminte și

concentrat, în vederea noilor angajamente, deși aparenta sa vitalitate începe să scadă.

La 23 august interpretează la Lucerna *Concertul în Do major KV 467* de Mozart, cu Karajan și orchestra Festivalului. Apoi a urmat ultimul recital, cel legendar, de la Besançon.

În după-amiaza zilei de 16 septembrie, Lipatti, doborât de un nou acces de febră, nu crede că va putea cânta. În cele din urmă, susținut de doctorul său, el decide să facă un mare efort. Recitalul, susținut în întregime, va fi ca un sacrificiu pe altarul artei. „Nu vă serviți de muzică, serviți-o !” Marele artist servea muzica pentru ultima oară. Două luni mai târziu, la 2 decembrie 1950, Lipatti ne părăsea pentru totdeauna...

*

Personalitatea lui Dinu Lipatti se plasează, în cultura românească și în afara frontierelor țării, pe aceeași orbită cu Enescu, Brâncuși, Eliade... Peste tot în lume, chiar pe continentele unde nu a putut să ajungă în scurta sa existență, artistul român a fost considerat ca unul dintre cei mai mari interpreți ai primei jumătăți a secolului XX. După moartea sa, survenită în momentul descoperirii discului „microsilon”, renumele său, vehiculat de transpunerea înregistrărilor sale pe discuri cu 33 sau 45 de ture/minut, a crescut în continuu – fapt rar! Și, începând din ultimul deceniu al secolului, totalitatea înregistrărilor lui Lipatti a fost reluată în sistemul „compact disc digital audio”.

Renumele lui Dinu Lipatti se datorează calităților sale artistice și umane cu totul excepționale, puse însă în valoare de o muncă asiduă, metodică și profundă. *Pianistul* avea o genială viziune profetică a evoluției tehnicii pianistice și a artei interpretative. Principiile sale, enunțate succint în corespondență, în interviuri sau în cursul de interpretare la Conservatorul din Geneva, sunt astăzi de o emoționantă actualitate. *Compozitorul* apare, evident, ca un continuator al stilului enescian, valorificând ingenios folclorul românesc, cu puternice și înnoitoare aspecte de modernitate.

Amintirea atât de luminoasă, legendară, a prezenței lui Dinu Lipatti pe firmamentul artei muzicale românești și universale rămâne astăzi nespuse de vie și durabilă.

Grigore Bărgăuanu

PRÉFACE

Dinu Lipatti - Une vie au service de la musique

Dinu Lipatti est né à Bucarest, le 19 mars 1917, en cette « année trouble » de la guerre, sous l'occupation allemande. Porteur de paix et d'espérance, l'enfant sera entouré d'une très grande affection et l'atmosphère artistique de longue tradition dans la famille lui permettra de développer de bonne heure ses dons musicaux exceptionnels. Ses parents, bons musiciens eux-mêmes (son père jouait du violon, sa mère du piano), décident de le consacrer à la musique et ils font appel à Mihail Jora, éminente personnalité musicale, pour que l'enfant, âgé de 8 ans à l'époque, commence une éducation musicale sérieuse et méthodique.

Dinu étudie le piano, le solfège et l'harmonie. Trois ans après, ayant acquis le niveau exigé au Conservatoire de Bucarest, il est admis dans la classe de piano du réputé et redouté professeur Florica Musicescu. Il continue les leçons avec Maître Jora, s'initiant cette fois-ci à la composition. Les progrès du jeune élève furent rapides. Il achève brillamment ses études en quatre ans et joue au concert des lauréats le *Concerto en mi mineur* de Chopin. Mais ce n'est que l'année suivante, en 1933, que Dinu Lipatti inaugurera sa carrière de concertiste, avec la Philharmonie de Bucarest, en interprétant le *Concerto en mi bémol majeur* de Liszt, sous la direction de Alfred Alessandrescu.

La même année, il participe au Concours international de piano de Vienne et obtient le second grand prix. A ce moment, Alfred Cortot, membre du jury, remarque avec enthousiasme le talent du jeune Roumain, en considérant qu'il aurait mérité « de loin » le premier prix, et lui propose

de venir en France pour parfaire ses études. En même temps, Lipatti se manifeste en tant que compositeur, obtenant trois récompenses successives au concours de composition Georges Enesco. En 1934, le premier prix pour la suite symphonique *Șătrarii (Les Tziganes)* consacre le jeune artiste aussi dans ce domaine qui lui est très cher et qui va le préoccuper pendant toute son existence.

L'année 1934 marque le début d'une nouvelle étape dans la vie de Lipatti : ses études à Paris où il arrive avec sa mère et son frère cadet Valentin. A l'Ecole Normale de Musique, le jeune artiste est accueilli par Cortot et Yvonne Lefébure et s'inscrit à la classe de composition de Paul Dukas. Ses premiers professeurs parisiens se rendent compte dès le début qu'ils avaient à faire non pas à un élève, mais à un artiste déjà formé, dont il fallait révéler toutes les ressources, tout en veillant à leur épanouissement. Il faut convenir que les éloges exceptionnels faits à l'adolescent représentaient en même temps un éloge à la pédagogie de son pays natal. Sans minimiser l'importance des influences très enrichissantes reçues au contact des grandes personnalités artistiques françaises et étrangères, on peut affirmer que les fondements de son métier, tant de pianiste que de compositeur, sont dus à l'école musicale roumaine. Une abondante correspondance avec ses maîtres de Roumanie, qui ne s'interrompra jamais, nous permet de suivre l'entière évolution artistique de ce talent hors du commun et de connaître l'ambiance artistique si riche de l'époque. Mais le professeur français qui exercera la plus forte influence sur Lipatti sera Nadia Boulanger. Après la disparition de Dukas, c'est elle qui déclenchera tout son potentiel affectif et artistique, ce qui le situera vite parmi les plus grands artistes de son temps.

Pendant cette période d'études, Lipatti travaille avec enthousiasme et modestie. Son jeu acquiert plus de « couleur », suivant sa propre expression, Cortot le présentant comme un second Horowitz. Il donne des concerts en France et en Suisse avec grand succès et fait ses premiers enregistrements. Son répertoire s'enrichit et se diversifie. Il se préoccupe aussi de la direction d'orchestre, suivant les cours de Diran Alexanian et de Charles Munch. Dans le domaine de la composition, des œuvres comme le *Concertino en style classique* ou la *Symphonie concertante pour deux pianos et orchestre à cordes* ne sont plus des ouvrages « d'école », même si l'auteur cherche encore ses moyens d'expression et est influencé soit par ses professeurs, soit par la musique contemporaine (Stravinsky, surtout). Souvent, Lipatti est invité dans les cercles musicaux privés de Paris et il suit de près la vie artistique. Une série de chroniques musicales, signées par lui et publiées à Bucarest en 1938, font preuve d'un esprit d'observation remarquable, d'une réelle maturité et de la probité qui caractérise toutes ses activités.

En 1939, après avoir passé cinq ans à Paris, Lipatti rentre en Roumanie : il avait sa licence de concert et, à la fin de ses études de perfectionnement, ses professeurs étaient devenus des collègues et des amis. L'artiste s'affirme dans la vie musicale de son pays. Il participe à plusieurs tournées avec la Philharmonie de Bucarest et une prestigieuse collaboration artistique renforce les liens d'amitié avec son parrain Georges Enesco. Le jeune disciple écoute avec ferveur les conseils du maître, étudie ses œuvres et l'accompagne dans ses récitals de musique de chambre. Ses compositions de maturité se font entendre, notamment l'original *Concerto pour piano et orgue*, la *Fantaisie pour piano* et les *Danses roumaines pour deux pianos*. En contournant les influences enesciennes, Lipatti cherche à créer son propre style, une synthèse entre l'inspiration de souche roumaine et les procédés contemporains.

Mais le pianiste dépasse vite en envergure le compositeur. Le disque nous restitue quelques images sonores de cette période précédant son dernier départ à l'étranger : quelques pages de Bach, Scarlatti, Chopin, Liszt, Brahms etc., les 2e et 3e *Sonates pour piano et violon* d'Enesco, jouées avec l'auteur, et son propre *Concertino*.

Au début de septembre 1943, Dinu Lipatti, accompagné par sa fiancée, la pianiste Madeleine Cantacuzène, part pour son dernier pèlerinage. Une grande tournée passant par Vienne, Stockholm, Helsinki, Göteborg, Malmö, Zurich, Genève et Berne devait les ramener à Bucarest à la mi-octobre. Malgré d'innombrables péripéties dues à la guerre, le plan se réalise point par point, sauf le dernier. Le destin avait établi une autre trajectoire...

facilité, si coutumière à notre époque, il aurait pu donner du jour au lendemain l'intégrale des préludes et fugues de Bach, des mazurkas et des études de Chopin ou de Debussy, et même des sonates de Beethoven etc., qu'il pouvait d'ailleurs transposer instantanément dans n'importe quel ton, ses élèves en témoignent.

L'année 1950 le trouve épuisé mais relativement rétabli après plusieurs mois de traitement et un long séjour à Montana. Il revient enfin à Genève et peut jouer de nouveau à Victoria Hall, avec Ernest Ansermet et l'Orchestre de la Suisse romande, le *Concerto* de Schumann. L'enthousiasme de l'accueil des Genevois est indescriptible.

L'été apporte un grand espoir. La cortisone venait d'être découverte et Lipatti retrouve miraculeusement ses forces. Prévenu par le docteur Dubois-Ferrière, Walter Legge se déplace en hâte à Genève avec le car de la maison de disques Columbia et plusieurs techniciens pour commencer les enregistrements tant de fois ajournés. Du 2 au 12 juillet, Lipatti fixa sur disque la majeure partie de son testament artistique : Bach, Mozart, Schubert, Chopin, avec un enthousiasme inouï et une force extraordinaire. Il était tellement heureux ! Et quel travail acharné, quel effort ! Il faudrait lire les émouvants souvenirs de Walter Legge...

Parmi les morceaux enregistrés à ce moment par Lipatti, le plus émouvant est le choral *Jésus que ma joie demeure* de Bach, le *bis* préféré qui a marqué sa vie en la suivant comme un leitmotiv tragique. On sait combien de fois le pianiste a essayé de l'enregistrer avant de consentir à la publication de la dernière version.

Au milieu du petit parc de Chêne-Bourg, dans une villa prêtée par des amis, sur l'emplacement de l'actuel parc Dinu Lipatti, Dinu continue son activité, sage et concentré, en vue de nouveaux engagements, quoique son apparente vitalité commence à diminuer.

Le 23 août, il joue à Lucerne le *Concerto en ut majeur* K467 de Mozart, avec Karajan et l'orchestre du Festival. Ensuite, ce fut son dernier récital au Festival de Besançon. Dans l'après-midi du 16 septembre, Lipatti, terrassé par un nouvel accès de fièvre, ne savait pas s'il pourrait jouer. Finalement, il décide de partir. Le récital sera comme un sacrifice sur l'autel de l'art. Lumière et ombre, force et douceur, espoir et désespoir, quel don de soi pour atteindre la sérénité... « Ne vous servez pas de la musique, servez-la ! » Le grand artiste servait la musique pour la dernière fois. Deux mois plus tard, le 2 décembre 1950, Lipatti nous quittait pour toujours...

*

La personnalité de Dinu Lipatti se place, dans la culture roumaine et en dehors des frontières de son pays, sur la même orbite que celle d'un Enesco, d'un Brancusi, ou d'un Eliade. Partout dans le monde, même dans les continents où il n'a jamais pu se rendre pendant sa courte existence, l'artiste roumain a été considéré comme un des plus grands interprètes de la première moitié du 20e siècle. Après sa mort, survenue juste au moment de la découverte du disque microsillon, sa renommée, véhiculée par ses gravures repiquées en 33 tours, n'a fait que croître - fait rare ! Et ces dernières années la quasi-totalité des enregistrements de Lipatti a été reportée sur disque compact.

Le renom de Dinu Lipatti est dû à ses qualités artistiques et humaines exceptionnelles, mises en valeur par un travail assidu, méthodique et profond. **Le pianiste** avait une géniale vision prophétique de l'évolution de la technique pianistique et de l'art interprétatif. **Le compositeur** apparaît d'évidence comme un continuateur du style enescien, mettant en valeur ingénieusement le folklore roumain, avec de forts et rénovateurs aspects de modernité.

Le souvenir si lumineux, légendaire, de la présence de Dinu Lipatti dans le ciel de l'art musical roumain et universel reste aujourd'hui infiniment vif et perdurable.

Grigore Bărgăuanu

Cuvânt înainte

Opera de față a avut o soartă nemeritată. Compusă în 1940, (v. nota de la finele partiturii), ea a fost interpretată în primă audiție de însuși autorul ei, la un an de la terminare, la 12 mai 1941, la Ateneul Român, în cadrul unui concert de muzică românească din seria prilejuită de aniversarea a 20 de ani de la înființarea Societății Compozitorilor Români. După care, asupra ei s-a așternut, pentru mai mult de o jumătate de veac, uitarea.

În anul 1975 – prin intermediul cântăreței și pianistei Lisette Georgescu-Manussian (cunoscută interpretă și propagatoare a muzicii românești) – mi-a fost trimis manuscrisul *Fanteziei* în vederea publicării de către Madeleine (Cantacuzène) Lipatti, soția compozitorului și dedicatară lucrării, pe care avusesem ocazia să o cunosc și să o vizitez, cu un număr de ani înainte – în 1963 – împreună cu Florica Musicescu, Profesoara adorată de Lipatti. Cum tocmai plănuisem, la îndemnul compozitorului Wilhelm Georg Berger, o culegere cuprinzătoare de lucrări românești rămase necunoscute în ciuda valorii lor – seria fiind începută cu două volume conținând întreaga creație pianistică a lui Constantin Silvestri – am programat *Fantezia* în primul volum următor. Dar când acesta fost cu greutate tipărit – abia în anul 1989 – cuprinsul a fost redus, împotriva voinței mele, la jumătate – „din lipsa hârtiei”. *Fantezia* a fost amânată pentru volumul următor care, însă, nu a mai apărut, editura Uniunii Compozitorilor traversând (după schimbările politice din 1989) o perioadă de faliment. Timpurile nu erau încă prielnice. Avatarurile s-au încheiat abia în anul 1999 când, în pragul semi centenarului trecerii autorului ei din viață, partitura a putut ajunge, în sfârșit la cei cărora le era destinată. Dar tirajul restrâns a făcut ca lucrarea să devină curând inaccesibilă, astfel că abia acum, re-publicarea poate să o răspândească pe măsura valorii muzicii pe care o conține.

Prin proporții, prin complexitatea scriiturii, prin actualitatea în epocă a limbajului muzical, prin valoarea și elevația mesajului uman și, nu mai puțin, prin originalitatea structurii, *Fantezia op. 8* reprezintă, în opinia noastră o culme a creației componistice a lui Dinu Lipatti și, îndrăznesc să spun, schimba în mare măsură (dacă nu chiar radical), perspectiva și aprecierea posterității asupra laturii de creator a personalității sale. Este o lucrare de adâncime, de mare dificultate pianistică și de puternică intensitate emoțională, în care unele aluzii asupra apartenenței la patrimoniul muzical ancestral-național, strecurate cu discreție și bun gust, înalță farmecul degajat de această muzică, ce se așează acum în tezaurul operelor pianistice românești celor mai reprezentative secolul XX.

Madeleine Lipatti definea, în introducerea volumului său, *Fantaisia* drept „o lucrare foarte importantă, din care autorul voia să facă o simfonie” (*In memoriam Dinu Lipatti : Mărturie*, Ed. Grafoart, 2018, p. 10), ceea ce ar explica atât însemnările de instrumentație și efecte orchestrale prezente în manuscris, cât și tăcerea păstrată de compozitor până la sfârșitul vieții asupra unei lucrări de asemenea amploare și consistență, a cărei așezare definitivă în opera sa pare să nu fi fost considerată încheiată.

Trebuie să observăm modul întrucâtva neobișnuit de structurare a părților lucrării. Autorul o numește „în două părți”. În realitate, e vorba de cinci mișcări, („formal este o Suită”, afirma Dorin Speranția în *Revista Fundațiilor Regale* din mai 1942). Într-un interviu publicat la câteva zile după prima audiție de Adriana Nicoară în *Universul Literar* (17 mai 1941) compozitorul își descrie astfel lucrarea : „În *Introducere* distingem două elemente generatoare ale întregii lucrări. Primul, cu caracter nostalgic, al doilea aprig, îndrăzneț, zbuciumat. Urmează două mișcări, ce compun, cu introducerea, prima parte. Finalul tinde către forma de sonată și duce la amplificarea expresivă a motivelor de bază”.

Legarea celor 5 mișcări, independente de fapt, în două unități polimorf-eterogene, amintește de unele procedee și lucrări ale lui Robert Schumann. Există și o circulație tematică, mai mult sau mai puțin explicită, între mișcări. De exemplu, primul motiv tematic din secțiunea mediană a primei mișcări re apare în mod repetat la mâna stângă în a 2-a. Cele două mișcări constitutive ale părții secunde (a 4-a și a 5-a) au înrudiri tematice evidente, tema din mișcarea a 4-a fiind chiar citată la un moment dat în mișcarea a 5-a. *Coda finalului*, („de factură enesciană”, cum a fost caracterizată uneori, de atmosferă enesciană aș zice mai degrabă), reia structurile melodice ale introducerii primei mișcări. Intervalul de secundă (mai ales mică) repetat îndelung, se amplifică apoi la *terță mică*, *quartă micșorată*, culminând în strigătele deschiderilor de octavă și nonă de la sfârșit. Acest interval de secundă e generator al multor teme foarte diferite, precum modalitatea de formare a primei fraze, „aprigă, îndrăzneță” a celui de al II-lea element al *Introducerii*, sau începutul cântecului părții a 4 a (în care influența maestrului său Mihail Jora e poate cea mai evidentă). Lumina aruncată retrospectiv de *Final* vădește astfel unitatea profundă a gândirii lipattiene.

O analiză detaliată poate revela și alte aspecte de mare interes compozițional în această factură neoclasică privită, într-o vreme a avangardei, drept prea puțin inovatoare. Dar exegeza critică a *Fanteziei* se lasă încă așteptată.

Redactarea și revizuirea textului nu a fost o lucrare ușoară, manuscrisul original, în creion, nefiind finisat de autor pentru editare. În consecință, o serie de neclarități de notație, produse în spontaneitatea creației și necorectate la execuție sau cu ocazia unor revizuri ulterioare, au trebuit să fie luate în considerație acum. Corectura a necesitat clarificarea unor transpoziții inutile ale autorului, elucidarea unor notații ambigue sau nejustificat enarmonice, completarea unor alterații sau semne absente dar necesare, asupra cărora a trebuit să cumpănesc cu grijă și prin comparație cu pasaje analoge. Acestea din urmă sunt explicate în notele asupra ediției, la finele lucrării. Nu am încărcat aceste note și cu transpozițiile, simplificările sau clarificările ortografice, fără influență asupra fidelității execuției. Sper ca textul rezultat să reprezinte cu adevărat intenția creatorului său și să susțină în modul cel mai convingător valoarea sa componistică.

Indicațiile de instrumentație ce trimit spre proiectul de amplificare orchestrală, dezvăluit de Madeleine Lipatti, pot reprezenta prețioase sugestii de sonoritate, utile unei transmiteri fidele a mesajului operei. Le-am transcris deci pe toate, așa cum am păstrat cu fidelitate digitațiile, distribuția vocilor între mâini și pedalele, câte și unde au fost notate de compozitor, ca o mărturie a pianisticii pe care o practica, dar și a meticulozității cu care fixa totul în scris. Semnele puse între paranteze reprezintă indicații neclare în manuscris.

Constantin Ionescu-Vovu

Avant-propos

Écrite en 1940 (voir la note à la fin de la partition), la Fantaisie pour piano solo op. 8 de Dinu Lipatti a été créée par son auteur - même, un an plus tard, le 12 mai 1941, à l'Athénée Roumain de Bucarest. Après, elle était – pour plus d'un demi-siècle – couverte par l'oubli.

Une copie du manuscrit me fut envoyée, en 1975, par Madeleine Lipatti, l'épouse du compositeur et dédicataire de l'œuvre, en vue d'une édition. Mais les temps n'étaient pas favorables à de tels projets. Éliminée du volume auquel elle était destinée, cette édition a dû attendre le seuil du cinquantenaire de la mort de l'auteur pour la première édition.

Et pourtant, par les proportions, la complexité de l'écriture, l'actualité de son langage à l'époque, la valeur et l'élévation de son message humain ainsi que l'originalité de sa structure, cet ouvrage représente le sommet de l'œuvre du créateur, qui change radicalement l'image et le poids, pour la postérité, du compositeur Dinu Lipatti et se range parmi les meilleurs accomplissements de la musique roumaine pour piano dans ce dernier siècle.

La révision du texte a été très laborieuse vu que le manuscrit originel, en crayon, n'était pas du tout préparé pour l'édition. Des ambiguïtés ou imprécisions de notation, des abréviations, enharmonies, transpositions ou corrections incomplètes, le défaut d'indications ou d'altérations parfois nécessaires ont beaucoup donné à réfléchir. Les principales interventions sont expliquées dans les notes finales de l'éditeur.

Des indications vers des effets d'orchestre indiquent un projet, confirmé par Madeleine Lipatti. Transcrites fidèlement, elles peuvent constituer des suggestions de sonorités, utiles pour une exacte compréhension de l'œuvre. J'ai conservé les digitations, distributions et pédales originelles, qui témoignent la technique et la méticulosité de tout fixer par écrit, propres à l'auteur-interprète. J'espère bien que le texte qui en résulte représente vraiment l'intention de son créateur et soutient d'une manière convaincante sa haute valeur.

Constantin Ionesco-Vovu

Foreword

Composed in 1940 (according to the final note in the score), Dinu Lipatti's Fantasy for piano solo op. 8 was played by the author himself one year later, – may 12, 1941 – in Bucharest. Afterwards, it was totally forgotten for more than half a century.

Nevertheless, the size and complexity, the actuality of the language at the time, the value of the message and the originality of structure make it a peak of the composer's work and a major piece of the Romanian musical treasure of this century.

The revision and editing of a manuscript non - prepared for printing was laborious enough. Miswritings had to be corrected, necessary directions or accidentals had to be completed. The principal text problems are explained in the final Editor's notes. Some orchestral effects are noted, referring to an intention of enlarging the instrumental field of the work. They have been conserved, as interesting suggestions of sonority. Likewise, I conserved all the original fingerings and pedals.

I hope that the result of this endeavour represents indeed the true intention of the composer and sustains the high significance of his work.

Constantin Ionesco-Vovu

Fantaisie

pou. piano solo

Dinu Lipatti

Mai 1940

II

Molto tranquillo ♩ = 56

Handwritten musical score for a piano piece, featuring multiple staves with notes, rests, and dynamic markings. The score is written in a system of five staves, with the first staff starting with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The tempo is marked "Molto tranquillo" with a quarter note equal to 56 beats per minute. The score includes various dynamic markings such as *p* (piano), *mp* (mezzo-piano), *f* (forte), and *pp* (pianissimo). There are also performance instructions like *espress.* (expressive), *rit.* (ritardando), and *calando* (diminuendo). The notation includes notes, rests, and some complex rhythmic figures. The score is written in a system of five staves, with the first staff starting with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The tempo is marked "Molto tranquillo" with a quarter note equal to 56 beats per minute. The score includes various dynamic markings such as *p* (piano), *mp* (mezzo-piano), *f* (forte), and *pp* (pianissimo). There are also performance instructions like *espress.* (expressive), *rit.* (ritardando), and *calando* (diminuendo). The notation includes notes, rests, and some complex rhythmic figures.

Presto ♩ = 208

(Cinema 20
piano la regie)

17

Handwritten musical score for piano, featuring multiple systems of staves with notes, rests, and dynamic markings. The score includes various annotations such as "PP", "legiero", "pizz", and "mp". Fingering numbers (1-5) and breath marks are present throughout the notation. The piece is marked "Presto" with a tempo of 208 beats per minute. The score is written on 12-line paper.

FANTASIE

POUR PIANO SOLO

Ière partie 1.

Dinu Lipatti
Op. 8 - B.26 (1940)

Andante malinconico $\text{♩} = 50$ *senza rigore*

Piano *mp*

5 *a tempo*

9 *p*

14 *mf*

19 *mf p*

2.

Molto tranquillo ♩ = 56

② (Ob.)

***p** espressivo*

6

(Fg.) *mp*

dolce

p sotto voce

poco accelerando

11

p

 f

mp

16

calando

poco rit.

$$f$$

mp

p

3.

Presto ♩ = 208

pp leggiero

6

11

16

mp

(pizz.) 6

sf

21

Red.

IIème partie

4.

Allegretto cantabile ♩ = 96

p espressivo

6

11

senza rigore *a tempo*

p cresc. *m.d.* *m.s.* *m.s.* *m.s.*

1 2

16

m.d.